

УДК 340.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.1.9>

КОМУНІКАЦІЯ: ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ, ЗМІСТ

Кривенко В.В.,

*ад'юнкт кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ
e-mail: lerakryv@gmail.com*

Кривенко В.В. Комунікація: поняття, сутність, зміст.

У статті проведено теоретичний аналіз сутності та змісту комунікації, яка будучи елементом соціальної взаємодії забезпечує передачу та обмін інформацією в різних сферах людської діяльності. Здійснений у статті аналіз лінгвістичного, соціально-психологічного, діяльнісного, культурологічного, інформаційного та семіотичного підходів дозволило зрозуміти різноманітність уявлень про комунікацію, сформулювати більш повне уявлення про її сутність та зміст. Також дозволив виявити неточності та розбіжності в розумінні поняття комунікації, що важливо для подальшого розвитку та уточнення теоретичного та прикладного аспектів даної проблеми, а також сприятиме розробці рекомендацій щодо формування ефективної взаємодії та діалогу, зменшенню непорозумінь, уникненню конфліктів та підвищенню якості відносин, в тому числі і правових.

У статті аналізуються ключові компоненти комунікації. Особлива увага приділяється її сутності, яка полягає у створенні та підтримці соціальних взаємовідносин. Вона відіграє важливу роль у формуванні суспільної свідомості, культурної ідентичності та соціальної інтеграції. Комунікація забезпечує координацію дій та прийняття рішень, сприяє обміну знаннями та досвідом, а також формуванню громадської думки. Акцентується увага на тому, що за своєю природою багатограним і динамічним процесом, що охоплює різні аспекти взаємодії між людьми. Така взаємодія включає вербальні та невербальні засоби передачі інформації, емоційні та раціональні компоненти, а також соціальні та культурні контексти. Вона сприяє збереженню культурної спадщини та адаптації до змін у суспільстві. Обґрунтовано, що основною метою комунікації є передача та обмін інформацією, знаннями, емоціями та ідеями для досягнення взаєморозуміння. З'ясовано, що зміст комунікації включає в себе інформаційні, емоційні, мотиваційні та оцінювальні аспекти. Інформаційний зміст стосується фактів, даних та знань, які передаються під час комунікації. Емоційний аспект відображає емоційний стан суб'єктів та впливає на сприйняття ними інформації. Мотиваційний аспект пов'язаний з намірами та цілями, що спонукають до комунікації. Оцінювальний аспект включає оцінку інформації та реакцію на неї, що визначає хід комунікації, подальшу поведінку суб'єктів.

Ключові слова: спілкування, комунікація, інформація, суб'єкти, взаємодія.

Kryvenko V.V. Communication: concept, essence, content.

The article provides a theoretical analysis of the essence and content of communication, which, being an element of social interaction, ensures the transmission and exchange of information in various spheres of human activity. The analysis of linguistic, socio-psychological, activity, cultural, informational and semiotic approaches carried out in the article made it possible to understand the diversity of ideas about communication, to formulate a more complete idea of its essence and content. It also made it possible to identify inaccuracies and discrepancies in the understanding of the concept of communication, which is important for further development and clarification of the theoretical and applied aspects of this problem, and will also contribute to the development of recommendations on the formation of effective interaction and dialogue, reducing misunderstandings, avoiding conflicts and improving the quality of relations, including and legal.

The article analyzes the key components of communication. Special attention is paid to its essence, which consists in creating and maintaining social relationships. It plays an important role in the formation of social consciousness, cultural identity and social integration. Communication ensures the coordination

of actions and decision-making, promotes the exchange of knowledge and experience, as well as the formation of public opinion. Emphasis is placed on the fact that, by its very nature, it is a multifaceted and dynamic process, covering various aspects of interaction between people. Such interactions include verbal and non-verbal means of communication, emotional and rational components, and social and cultural contexts. It contributes to the preservation of cultural heritage and adaptation to changes in society. It is substantiated that the main purpose of communication is the transfer and exchange of information, knowledge, emotions and ideas to achieve mutual understanding. It was found that the content of communication includes informational, emotional, motivational and evaluative aspects. Informational content refers to facts, data, and knowledge that are conveyed during communication. The emotional aspect reflects the emotional state of subjects and affects their perception of information. The motivational aspect is related to the intentions and goals that drive communication. The evaluative aspect includes the evaluation of information and the reaction to it, which determines the course of communication and the subsequent behavior of subjects.

Key words: communication, communication, information, subjects, interaction.

Постановка проблеми. Комунікація є багатогранним феноменом, що охоплює широкий спектр аспектів людської взаємодії, від індивідуальних до глобальних рівнів. Необхідність теоретичного дослідження сутності та змісту комунікації обумовлена кількома факторами: будучи багатогранним поняттям комунікація включає різні форми та методи передачі інформації, що, з огляду стрімкого розвитку цифрових технологій, обумовлює необхідність вироблення нових ефективних форм комунікативної взаємодії, пошуку нових технологій та інструментів, що підвищують ефективність обміну інформацією; для розуміння основних компонентів та механізмів комунікації з метою створення ефективних моделей комунікативного процесу; для розробки ефективних стратегій та методик комунікації, що підвищуватимуть якість взаємодії та обміну інформацією, знижуватимуть ризики непорозумінь та конфліктів.

Актуальною також є розробка міждисциплінарних методологічних підходів, які б дозволили об'єднати різні аспекти дослідження комунікації, уніфікувати термінологію. Адже, недостатня узгодженість у визначенні комунікації та її сутності у різних дисциплінах, включаючи право, породжує розбіжності та ускладнює ефективність практичних застосувань цього поняття. Глобалізаційні процеси, цифрова трансформація та зростання ролі громадянського суспільства вимагають створення нових вимог до комунікації, що потребують адаптації та розвитку нових підходів до взаємодії та обміну інформацією. Ці зміни мають значний вплив на всі аспекти суспільного життя, включаючи економіку, політику, культуру, освіту та право.

Стан опрацювання. Аналіз останніх досліджень і публікацій підтверджує актуальність обраної тематики. Так, окремі аспекти щодо сутності та змісту комунікації в межах своїх наукових досліджень здійснювали: О.С. Висоцька, Д.Р. Дуцик, М.І. Замелюк, І.Б. Кондратюк, Ю.В. Косенко, Т.В. Павленко, М.А. Погосян, Р.М. Пріма, В.А. Триндюк, І.В. Чаплай та інші. Проте, окремі аспекти комунікації залишаються дослідженими не в повному обсязі або фрагментарно, що зумовлює необхідність комплексного теоретичного аналізу даного поняття.

Метою статті є систематизація різних наукових підходів до розуміння комунікації, виявлення ключових аспектів її сутності та змісту, з урахуванням сучасних глобалізаційних процесів визначення стратегій підвищення ефективності взаємодії між суб'єктами в різних соціальних і культурних контекстах.

Вклад основного матеріалу. За етимологічною природою іменниковий термін комунікація походить від латинського *commūnicātio* («повідомлення, передача»), пов'язаного з дієсловом *commūnicō* («роблю спільним; повідомляю; з'єдную»), що є похідним від *commūnis* («спільний») [1, с. 545]. У енциклопедичній літературі поняття «комунікація» подається у різних значеннях: шлях повідомлення, зв'язок одного місця з іншим; спілкування, передача інформації від людини до людини, що здійснюється головним чином за допомогою мови. Комунікацією називають також сигнальні способи зв'язку у тварин [2, с. 534]; «шляхи сполучення і транспорту»; «лінії зв'язку, мережі підземного міського господарства «спілкування, передавання інформації» [3, с. 26]. Таке трактування фактично вказує на застосування двох термінів – «комунікація» та «комунікації», що мають різні семантичні поля та функції у мовленні. Це обумовлено їхнім числовим форматом і контекстом використання. Обидва терміни відображають ідею спільності та об'єднання, але реалізуються в різних аспектах: абстрактному (спілкування) та конкретному (інфраструктура). Від-

повідно, в першому варіанті у множині (комунікації) поняття використовується для позначення інфраструктури, яка забезпечує зв'язок та сполучення, таких як шляхи транспорту, лінії зв'язку та мережі підземного міського господарства. А от в другому – у своїй однині (комунікація) – означає процес обміну інформацією між суб'єктами. Цей термін охоплює різноманітні форми передавання інформації та спілкування.

Питання комунікації є предметом аналізу науковців різних сфер та галузей знань. Так, на початку ХХ століття американський соціолог Чарльз Кулі у своїх працях наголошував на тому, що під комунікацією доречно розуміти механізм, за допомогою якого стає можливим існування й розвиток людських відносин – усі символи розуму разом зі способами їх передачі в просторі й збереження в часі. Вона містить у собі міміку, спілкування, жести, тон голосу, слова, письменність, друк, залізниця, телеграф, телефон і самі останні досягнення по завоюванню простору й часу. Чіткої границі між засобами комунікації й іншим зовнішнім світом не існує. Разом з народженням зовнішнього світу з'являється система стандартних символів, призначена тільки для передачі думок, з неї починається традиційний розвиток комунікації [4]. Відповідно, розглядаючи комунікацію як комплексний механізм науковець наголошує на важливості символів у комунікації. Адже саме вони є носіями значень і змісту, які передаються від однієї людини до іншої. Комунікація не лише передає інформацію в просторі, але й зберігає її в часі. Відсутність чіткої границі між комунікацією та зовнішнім світом, безперечно, підкреслює інтеграцію комунікаційних засобів у повсякденне життя і розвиток людських відносин.

Як соціальний феномен розглядає комунікацію О.Є. Висоцька. З позиції науковця, вона є атрибутом людини, а також породжених нею засобів її передання. В свою чергу засоби передавання набувають комунікативного значення тільки при наявності комунікатора (самої людини) [5, с. 40]. Фактично підтримуючи дану позицію І.Б. Кондратюк наголошує на тому, що комунікація стає найважливішим механізмом становлення індивіда як соціальної особистості, провідником настанов даного соціуму, які, у свою чергу, формують індивідуальні і групові настанови. Комунікація є засобом корекції асоціального прояву індивіда або групи. Оскільки комунікація – це соціальний процес, вона формує суспільство у цілому, виконуючи у ньому функцію зв'язку [6]. Аналізуючи дані позиції науковців, можна сказати, що комунікація виступає як основний механізм, що формує суспільство, сприяючи взаєморозумінню, інтеграції і розвитку індивідів і груп у великому соціокультурному контексті. При цьому, комунікація вимагає активної участі комунікатора для передачі значень і сприйняття інформації. Саме людина виступає ключовим фактором у комунікаційному процесі, що забезпечує його ефективність і значущість.

Виконуючи функцію зв'язку, забезпечуючи взаємодію між індивідами, групами і соціальними структурами, комунікація визначає динаміку розвитку суспільства. Вона, на наш погляд, є ефективним засобом управління поведінкою особи. Особливого значення має налагодження комунікаційних зв'язків при корекції асоціальних проявів, вирішення конфліктів у суспільстві. Це, безперечно, сприятиме підтримці соціальної гармонії і стабільності в суспільстві.

Досліджуючи особливості менеджменту П.В. Мельник, М.М. Філоненко та Л.П. Гацька комунікацію пропонують розглядати як обмін інформацією словами, літерами, символами, жестами, за допомогою яких менеджер отримує інформацію для прийняття ефективних рішень і доведення їх до виконавців [7, с. 53]. Таке розуміння комунікації фактично підкреслює одне з фундаментальних її призначень – обмін інформацією. Саме інформація є основою комунікації. Однак, на наш погляд, даний підхід дещо звужує сутність комунікації, ігнорує її важливі аспекти, зокрема такі як створення значень, формування відносин та емоційний обмін тощо. Адже, комунікація включає не тільки передачу інформації, але й процес інтерпретації та створення значень, який залежить від контексту і взаємодії між комунікаторами [8].

Як смисловий та ідеально-змістовий аспект соціальної взаємодії розглядає комунікацію і професор, доктор філологічних наук Ф. Бацевич. З позиції вченого комунікація передбачає обмін інформацією в різноманітних процесах спілкування. У сучасній лінгвістиці, на його думку, виокремилися два підходи до сутності процесу комунікації: механістичний та діяльнісний. У разі механістичного підходу комунікація сприймається як односкерований процес кодування й передавання інформації від адресанта до адресата. У межах другого підходу комунікацію розуміють як спільну діяльність усіх учасників (комунікантів), за якої формується спільний (до певної межі) погляд на об'єкти й дії з ними [9, с. 33]. В даному випадку, запропоновані Ф. Бацевичем підходи дозволяючи глибше розкрити багатогранність комунікації як явища в суспільстві. Дані підходи є

ключовими для розуміння природи і сутності комунікації в сучасному суспільстві, як процесу, що не лише передає інформацію, але й сприяє формуванню і узгодженню соціальних значень і норм. Обидва мають свої вагомі переваги і доповнюють один одного.

В контексті аналізу сутності та змісту комунікації на увагу заслуговує і позиція відомого дослідника семіотики Р. Якобсона. Науковець визначає комунікацію, як процес передавання інформації між людьми за допомогою знакових систем (сигналів) [10, с. 52]. Цей підхід підкреслює важливість мовленевих засобів та систематизації інформації у процесі комунікації.

Дещо ширше пропонує розглядати комунікацію соціолог Ф. Шарков. З його позиції комунікація включає не лише передачу інформації, але й масовий обмін цією інформацією з метою впливу на суспільство та його частини. [10, с. 52]. Таке тлумачення підкреслює соціально-політичний аспект комунікації, де важливим стає не тільки сам процес передачі інформації, але й його вплив на формування соціальних уявлень, цінностей та стереотипів.

Заслуговує на увагу і позиція О.Є. Висоцької, яка наголошує на тому, що для розуміння сутності комунікації важливим є визначення ролі інформації у цьому процесі. Погоджуючись з тим, що комунікація є інформаційним процесом, науковець наполягає на тому, що неможливо його зводити виключно до процесу передання інформації. Адже інформація не є єдиним змістом комунікації (особливо коли ми говоримо про такий різновид комунікації як спілкування). Комунікація відбувається лише тоді, коли інформаційна її складова трансформується у смисли. Тобто комунікація не є механічним процесом обміну повідомленнями, а являє собою «феноменологічний простір, де досвід наповнюється значенням і смислом, набуває структуру, зв'язність і цілісність». Комунікація є конститутивним чинником поведінки людини, а також самою онтологічною можливістю її існування [5, с. 38].

Вищенаведені позиції науковців підкреслюють важливість розуміння комунікації як процесу, який не лише передає інформацію, але й активно взаємодіє з соціальним середовищем, впливаючи на його структуру та динаміку. В рамках комунікаційного процесу інформація і смисли взаємодіють, утворюючи важливий феномен для розуміння людської поведінки і соціальних взаємодій.

Крізь діяльнісний підхід пропонують розглядати комунікацію М.І. Лісіна та Т.В. Павленко. Зокрема, Т.В. Павленко під останнім пропонує розуміти спосіб взаємодії особистості з оточуючим середовищем, завдяки якому вона має змогу засвоїти суспільні цінності, сформувати індивідуальний стиль діяльності і спілкування [11, с. 373]. Дана позиція науковця акцентує увагу на ролі комунікації у взаємодії особистості з оточуючим середовищем, засвоєнні суспільних цінностей та формуванні індивідуального стилю діяльності і спілкування. Однак, для більш повного та комплексного розуміння комунікації, на наш погляд, необхідно враховувати ширший спектр аспектів. Зокрема вбачається доцільним врахувати невербальну комунікацію, технологічні медіа та контекстуальні фактори, а також підкреслити процесуальну природу комунікації як динамічного і багатовимірного обміну інформацією.

В свою чергу М.І. Лісіна, фактично підтримуючи точку зору Т.В. Павленко, основними компонентами комунікативної діяльності визначає: 1) предмет спілкування – це інша людина, партнер по спілкуванню як суб'єкт; 2) потреба в спілкуванні, основою якої є прагнення людини до пізнання й оцінки інших людей, а також самопізнання та самооцінки завдяки спілкуванню з іншими людьми; 3) мотиви комунікації – те, заради чого відбувається процес спілкування; 4) дії спілкування – це одиниці комунікативної діяльності, цілісний акт, адресований іншій людині; 5) завдання спілкування – це та мета, на досягнення якої в конкретній комунікативній ситуації спрямовані різноманітні дії в процесі спілкування; 6) засоби спілкування – це операції, які допомагають реалізувати спілкування; 7) продукт спілкування – це утворення матеріального й духовного характеру, що постають як результат спілкування [11]. Незважаючи на те, що автор фактично отожднює поняття «комунікація» та «спілкування», на наш погляд, окремі пропоновані компоненти комунікативної діяльності є дещо неточними та спірними. Зокрема:

➤ по-перше, предмет комунікації доцільно розглядати дещо ширше. Зокрема, у контексті комунікації відбувається обмін інформацією між суб'єктами, де предметом спілкування можуть бути ідеї, конкретні знання, думки чи почуття, емоції тощо:

➤ по-друге, потреба в спілкуванні включає також потребу в соціальній взаємодії, емоційній підтримці та інформаційному обміні. Люди спілкуються не лише для самопізнання чи оцінки інших, але й для задоволення соціальних, культурних та практичних потреб;

➤ по-третє, поняття «мета» та «завдання» в загальному стосуються цілей і спрямованості діяльності, але вони мають різний рівень абстракції і деталізації. Мета – це кінцевий ре-

зультат, до якого прагне суб'єкт діяльності. Вона є загальним орієнтиром, що визначає напрямок і сенс діяльності. В свою чергу, завдання – це конкретні кроки або етапи, необхідні для досягнення мети. Завдання є більш конкретними і детальними, ніж мета.

Виходячи з вищезазначеного, на наш погляд, позиція М.І. Лісіної щодо завдання спілкування є невірною. *Метою комунікації є забезпечення ефективного обміну інформацією, знаннями, емоціями та ідеями між учасниками комунікативного процесу для досягнення взаєморозуміння, співпраці та гармонійного соціального взаємодії.* Відповідно, *метою комунікативної діяльності є створення та підтримка умов, що сприяють успішній комунікації, розв'язанню спільних завдань та досягненню індивідуальних і колективних цілей в різних соціальних, професійних та особистісних контекстах.* В свою чергу, *завданнями комунікативної діяльності, на наш погляд, буде:* розробка стратегії комунікації для досягнення поставлених цілей; вибір та використання відповідних інструментів та платформ для комунікації; створення сприятливих умов для відкритої та конструктивної комунікації тощо.

Підсумовуючи вищевикладене, необхідно погодитись з науковцями, які наголошують на тому, що комунікація можлива завдяки включенню людини у діяльність. Завдяки взаємодії з іншими людьми з'являється можливість засвоїти суспільні цінності, сформувати індивідуальний стиль діяльності і спілкування. Діяльність дозволяє людині виробити власні способи досягнення мети, виробити власну життєву позицію, стати відповідальним, розуміти свої можливості, навчитись реалізувати свій потенціал у суспільстві [12, с. 42-43; 11, с. 370].

В науковій літературі досить розповсюдженим є тлумачення комунікації як цілеобумовленої взаємодії. Так, О.В. Соколов визначає комунікацію як «опосередковану та доцільну взаємодію двох суб'єктів. Однак, М. Вебер, на основі проведеного аналізу мотивів соціальної дії, наголошує на тому, що цілеобумовленість (доцільність) характеризує лише цілераціональну діяльність і не є змістом інших різновидів соціальної дії. В свою чергу Ю. Габермас пропонує розрізнити стратегічну та комунікативну дію як два суттєво відмінних типи взаємодії. Лише спрямованість на іншого та взаєморозуміння як її результат характеризує сутність комунікативної дії. Тому більш точнішим є визначення комунікації через поняття спрямованої взаємодії (або інтеракції) суб'єктів [5, с. 38]. Безперечно, поняття комунікації може бути розглянуте з різних підходів і теоретичних ракурсів, що відображають різноманітні аспекти взаємодії між людьми. Однак, на наш погляд, доцільно погодитись з тим, що більш точним і відповідним сучасним уявленням є визначення комунікації через поняття спрямованої взаємодії або інтеракції суб'єктів, що враховує не лише інформаційний обмін, але й акцентує на взаєморозумінні та спільному конструктивному будівництві значень та цілей. Такий підхід відображає багатогранність комунікаційного процесу та його соціокультурний контекст.

Опираючись на аналіз позицій вчених різних сфер і галузей знань Д. Дуцик пропонує враховувати різні підходи та рівні до розуміння комунікації. Зокрема, він виокремлює чотири основні значення комунікації: 1) універсальне, за якого комунікація розглядається як «спосіб зв'язку будь-яких об'єктів матеріального та духовного світу»; 2) технічне, тобто як «шлях зв'язку одного місця з іншим, засіб передачі інформації та інших матеріальних і духовних об'єктів з одного місця в інше»; 3) біологічне, широко використовуване в етології при вивченні сигнальних способів зв'язку тварин, птахів, комах тощо; 4) соціальне, за якого комунікація використовується «на позначення та для характеристики багаточисельних зв'язків та відносин, які виникають у людському суспільстві» [10, с. 52]. В даному випадку вчена робить акцент на технічному та біологічному аспектах комунікації, розглядаючи її як шлях зв'язку і спосіб передачі інформації не лише серед людей, а й серед інших організмів. Включення біологічного аспекту до розуміння комунікації, особливо коли мова йде про його застосування в рамках етології і вивчення сигнальних способів зв'язку у тварин, безперечно може бути спірним. Адже більшість дослідників розглядають комунікацію виключно у контексті міжлюдських взаємодій і соціальних процесів.

Не вдаючись у більш детальний аналіз доцільності виокремлення тих чи інших підходів розуміння сутності комунікації ми погоджуємось з Ю.В. Косенко, яка наголошує на тому, що існуючі в науковій літературі визначення комунікації в цілому не суперечать одна одній, вони лише доповнюють одна одну. Кожне із запропонованих науковцями визначень охоплює певний бік явища, даючи більш глибоке осягнення сутності комунікації [13, с. 22-23]. Зважаючи на це, науковець пропонує досить широке розуміння комунікації: «Комунікація (спілкування, рос. общение, англ. communication) – це зумовлений ситуацією й соціально-психологічними особливостями комуні-

каторів процес встановлення і підтримання контактів між членами певної соціальної групи чи суспільства в цілому на основі духовного, професійного або іншого єднання учасників комунікації, який відбувається у вигляді взаємопов'язаних інтелектуально-мисленевих та емоційно-вольових актів, опосередкованих мовою й дискретних у часі й просторі, – тобто у вигляді актів мовлення, актів пара-лінгвістичного характеру й психофізіологічного впливу, актів сприймання та розуміння і т.ін., що пов'язані з процесами збору фактів, їх зберігання, аналізу, переробки, оформлення, висловлення та при потребі поширення, сприймання і розуміння, відбуваються з використанням або без нього різних знакових систем, зображень, звуків (письмо, жести, міміка та ін.), засобів комунікації (газети, журнали, аудіовізуальні програми й т. ін.), засобів зв'язку (телефон, телеграф, транспорт тощо) і результатом яких є конкретна інтелектуально-мисленєва й емоційно-вольова поведінка співрозмовника, конкретні результати його діяльності, прийняті ним рішення, що задовольняють членів певної соціальної групи або суспільства в цілому» [13, с. 24-25]. Таке тлумачення комунікації вказує на намагання науковця охопити усі аспекти даного явища. При цьому, особливий акцент робиться на розумінні комунікації як складного процесу взаємодії між особами або групами, що ґрунтується на різноманітних аспектах і механізмах. Важливою характеристикою є також активний вплив на поведінку та прийняття рішень, що відображається в конкретних результатах і задоволенні потреб членів суспільства.

Висновки. Аналіз енциклопедичної та наукової літератури дозволяє виокремити наступні характерні ознаки комунікації: наявність щонайменше двох суб'єктів (індивідів, груп або організацій), які взаємодіють між собою; передбачає передачу чи обмін інформацією, що може відбуватися у формі мовлення, писемного тексту, жестів, символів тощо; метою комунікації є забезпечення ефективного обміну інформацією, знаннями, емоціями та ідеями між учасниками комунікативного процесу для досягнення взаєморозуміння, співпраці та гармонійної соціальної взаємодії; відбувається через різноманітні засоби і канали (мовлення, письмо, технічні засоби), а також через паралінгвістичні елементи (жести, міміка, тон голосу); в процесі комунікації здійснюється вплив на учасників, що може викликати зміни в їхній поведінці.

На підставі проведеного аналізу доктринальних джерел під *комунікацією*, на наш погляд, доцільно розуміти процес взаємодії між індивідами або групами, який включає передачу та обмін інформацією, ідеями, почуттями чи думками за допомогою знакових систем (мовлення, жести, символи тощо). Цей процес відбувається в певному контексті і має на меті досягнення взаєморозуміння між учасниками, встановлення відносин та вплив на поведінку чи усвідомлення оточуючого середовища.

Зміст комунікації складається з різних аспектів і складових, які визначають її сутність і напрями впливу. Основні складові змісту комунікації включають: інформацію, що передається в рамках комунікаційного процесу; знакову систему, що використовується для передачі чи обміну інформацією (мовлення, письмо, жести, символи, зображення тощо); контекст в якому відбувається комунікація (соціальний, культурний, технічний); взаємодія між учасниками комунікаційного процесу; цілі, які визначаються потребами, мотиваціями і інтересами учасників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Етимологічний словник української мови: у 7 т. / [гол. ред. О.С. Мельничук]. К.: Наук. думка, 1985. Т. 2.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.
3. Пріма Р.М., Замелюк М.І., Триндюк В.А. Комунікативна мобільність майбутнього педагога-вихователя: теоретичний аспект. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. Випуск 191. 2020. С. 24–28. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1195724>.
4. Чаплай І.В. Комунікація в державі та суспільстві: термінознавчі аспекти. *Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток»*. 2017. № 8. URL: <http://www.du.nauka.com.ua/?op=1&z=1109>.
5. Висоцька О.Є. Комунікація як основа соціальних перетворень (у контексті становлення постмодерного суспільства): Монографія. Дніпропетровськ: «Інновація», 2009. 316 с.
6. Кондратюк І.Б. Психологічний дисбаланс у процесі комунікації. Сучасний стан і перспективи лінгвістичних досліджень та проблеми перекладу : тези доповідей Всеукраїнської

- наукової конференції пам'яті доктора філологічних наук, професора Д.І. Квеселевича (13.05.2016, ЖДУ імені Івана Франка). 2016. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/21756/1/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D0%B4%D1%80%D0%B0%D1%82%D1%8E%D0%BA%20%D0%86.%D0%91.pdf>.
7. Мельник П.В., Філоненко М.М., Гацька Л.П. Менеджмент. [Навч. посіб.]. Ірпінь: Академія ДПС України, 2001. – 154 с.
 8. Craig, R.T. (1999). Communication Theory as a Field. *Communication Theory*, 9(2), 119–161. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1468-2885.1999.tb00355.x>.
 9. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. 2-ге вид., доп. К.: ВЦ «Академія», 2009. 376 с.
 10. Дуцик Д.Р. Політична журналістика. К.: Вид. Дім «Києво-Могилянська акад.», 2005. 138 с.
 11. Павленко Т.В. Основні психологічні підходи визначення поняття «комунікація». Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка. Том. IX, Загальна психологія. Етнічна психологія. Історична психологія. Вип. 9. 2016. С. 368–376. URL: <http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v9/i9/47.pdf>.
 12. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В.О. Моляко, О.Л. Музики. Житомир: Вид-во Рута, 2006. 320 с.
 13. Косенко Ю.В. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. Суми: Сумський державний університет, 2011. 187 с.